

Небо сингулярності

Чарльз Стросс

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — Б. Стасюк

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

НЕБО СИНГУЛЯРНОСТІ

У болоті захланної провінційної вулички лежить і цвірінчить телефон. Якщо відповісти на його дзвінок, то можна задешево сповнити усі свої бажання. Два такі телефони — дивина, десяток — морока для місцевої жандармерії, сотня — заколот анархістів... А якщо таких телефонів тисячі? А якщо їхнє пілікання — це набат старого світу? А якщо цей набат іще й не відомо за ким: ретроgrадами і темним людом? Новоспеченими любителями апгрейдів та революцій? Чи за цілим суспільним устроєм і, можливо, життям у радіусі кількох десятків світлових років?

«Небо сингулярності» — дебютний роман відомого британського фантаста Чарльза Стросса — писано на перетині hard sf та космоопери; у ньому лунають улюблені теми автора: технологічна сингулярність, міжзор'яні подорожі і... колапс традиційної політики та економіки, а ще — конфлікт тоталітарної луддитської держави з бездушним прогресорством.

Пролог

В ійну оголосили того дня, коли злива телефонів з неба заторохтіла по бруківці Нового Петрограда. Деякі неабияк підсмажилися під час проходження атмосфери, та майже половина, приземлившись і швидко вичахнувши в досвітній прохолоді, через якусь мить запілікала, встановлюючи контакт. До одного з цих пристроїв підійшов допитливий голуб, закинув голову набік і дзьобнув блискучий корпус, а потім стривожено відлетів геть, коли мобілка ожила і дзенькнула до нього у відповідь тонким голосочком:

— Алло? Зацікавте нас.

У Світ Рохарда прибув Фестиваль.

Однією з перших жертв нападу, скоєного на економічну цілісність наймолодшої з планет-колоній Нової Республіки, став худющий халамидник. Зі смердючим мішком, накинутим на кошаві

плечі немов солдатська скатка, Руді, чийого батька ніхто не знав — навіть на ім'я, — помітив один із телефонів у стічній канаві брудного завулка, яким він щодня ходив на роботу. Мобільник лежав на пощербленому камені, переливаючись кольорами бронзових гармат. Перш ніж підібрати річ, хлопчина потайки озирнувся, чи немає досі поруч якогось пана, котрий міг його перед тим упустити. Коли слухавка зацвірінькала, він мало не впустив її зі страху — машина! Машини тільки для вищих класів і суворо заборонені всім іншим, постійно під вартою похмурих вартових держави у сірих мундирах. Хай там як, а якщо він однесе це додому та покаже дядькові Шмуелю, то за нього можна буде виручити багато їжі, значно більше, ніж він заробить, цілий день збираючи собаче лайно для місцевої чинбарні. Руді покрутив мобілку в руках, намагаючись зрозуміти, як вона закривається, коли тонкий голосок промовив:

— Алло? Зацікавте нас.

Руді мало не впустив телефон і кинувся бігти, але цікавість узяла гору:

— Нащо?

— Зацікавте нас, і ми відплатимо чим завгодно.

В Руді очі полізли рогом. У нього в жменьці лежала багатообіцяюча металева пластинка. Раптом йому пригадалися казки, що їх розповідала старша сестра, поки її не забрала кашлючка недуга — про чарівну лампу, й чарівників, і джина. Він аж боявся, що панотець Борзовський анахтемує весь цей поганський нонсенс. І тепер усередині нього змагалися бажання втекти від похмурої жорстокості буденного життя та природний песимізм. Песимізм, виплеканий трохи більше ніж десятком років каторжної праці. Переміг реалізм. Тому з вуст хлопчини зірвалося не «хочу летючий килим і повну калитку червонців» або «хочу бути ерцгерцогом Міхаелем у його королівським палаці», а:

— Можете нагодувати мою сім'ю?

— Звісно. Зацікавте нас, і ми нагодуємо вашу сім'ю.

Руді став посилено думати, не маючи ані найменшої гадки, як сповнити це химерне бажання, аж тут кліпнув. Це ж очевидно! Він підніс телефон до губ і прошепотів:

— Хочете, розкажу казочку?

Під вечір, коли манна небесна зійшла з орбіти і мрії людей стали матеріалізуватися, немов зацвіли дивні виноградні лози посеред пустелі, Руді з сім'єю, хворою матір'ю, питущим дядьком та сімома братами-сестрами, вже більше не належали політекономічній моделі Нової Республіки.

Ось так проголосили війну.

Глибоко в космосі, на підступах до цієї зоряної системи, виробничий флот Фестивалю творив усякі речі з мертвої речовини. Фестиваль ходив порожнем, усе, що потрібно, він мав на своєму мігруючому флоті «зоряних віхтів», який гребував надсвітловими швидкостями суто людських клад. Після прибуття на морозному прикордонні системи засвітилися його термоядерні капсули, і комахоподібний штучний інтелект став несамовито множитись. Щойно житлові станції були готові і перемістилися на орбіту планети прибуття, мандрівники-фестивальники прочунали від сплячки, готові торгувати й слухати.

Світ Рохарда був загумінковою колонією Нової Республіки, яка й сама не могла похвалитися передовими технологіями людських цивілізацій, що виникли після Розселення. Маючи обмежену індустріальну базу, яка заледве приваблювала бізнес, обмежену як законами, так і спроможністю, тут практично ніхто не стежив за сигнатурами нових космічних кораблів у небі. Вахту ніс тільки космопорт, що завис на геосинхронній орбіті, та й цей приділяв максимум своєї уваги площині екліптики в межах внутрішньої системи. Флот Фестивалю встигнув демонтувати супутник газового

гіганта і три комети, взявся за другий супутник і саме готувався окропити планету дощем із телефонів, коли імператорська диспетчерська служба помітила недостачу.

Ба більше, спочатку ніхто не міг навіть уторопати, що ж відбувається. Нова Республіка хоч і не належала до числа головних світів, та розташовувалася неподалік; а от Фестиваль прилетів із районів, які лежали далеко за її світловим конусом, за понад тисячі світлових років від анархістської Землі. Попри одного й того ж прашура за численні сторіччя, що минули, доріжки Нової Республіки та Фестивалю розійшлися дуже сильно — починаючи від комунікаційних протоколів і закінчуючи політекономічними системами, навіть геномами. І тому саме Фестиваль першим помітив неквапливе монохроматичне базікання імператорських диспетчерів та начхав на нього. Ще дивнішою була реакція герцогського палацу, де нікому не спало на думку підібрати бодай один із напіврозплавлених телефонів, що всіяли все навколо міста, та запитати:

— Хто ви такі і чого вам треба?

Хоча з іншого боку, насправді, нічому дивуватися. Адже ополудні Новий Петроград охопив слабо контрольований громадський непослух.

Буря Рубенштейн — газетяр-радикал, агітатор демократів та вярди-годи політв'язень, що жив у передмісті, у внутрішнім засланні, яке забороняло йому повернутися на рідну планету, не кажучи вже про одну зі співмешканок та її дітей, мінімум іще одне десятиліття — тицьнув по сріблястому артефакту на столі закаляним у чорнило пальцем. (Це в нього потекло автоматичне перо.)

— Кажеш, валяться повсюди? — запитав він і зловісно змовк.

— По цілому місту, — кивнув Маркус Вольфф. — Миша телеграфував із провінції. Каже, там усе так само. Люди герцога

зараз із мітлами та мішками намагаються все зібрати, але їх надто багато. І ще щось.

Останнє речення не було питальним, але Буря безальтернативно насунив лоба.

— З неба валяться всякі штуки. І це аж ніяк не звичні жаби! — На ноги захоплено зірвався Олег Тимошевський і мало не поперекидав з кухонного столика поруч шрифткаси для нелегального друкарського верстата, яким під загрозою додаткових десяти років у внутрішньому засланні обзавівся Буря Рубенштейн. — Речі, гадаю, типу телефона (принаймні вони відповідають, якщо з ними говорити) кажуть одне й те саме всім: зацікавте нас, розкажіть щось пізнавальне, а ми натомість дамо вам чого забажаєте! І це правда! Я на власні очі бачив, як із неба впав велосипед! Його попросив Георгій Павлович, заплативши машині історією Роланда.

— Слабко віриться. Давайте випробуємо, чи як? — Буря вишкірився по-вовчому і нагадав Маркусу старі дні, коли дванадцять років тому в ньому іще палахкотів огонь, коли він носив із собою револьвер і виступав перед десятками тисячами робітників залізничної профспілки напередодні так і не здійсненої Жовтневої революції. — Якщо наші таємничі меценати радо міняють велосипед на бабусині казки, то що вони можуть запропонувати в обмін на загальну теорію постіндустріальної політичної економії?

— Поліз чортів в зуби, зіп свої сильніше, — попередив його Маркус.

— Та не переймайся. Трохи попитаю його, та й усе. — Рубенштейн узяв телефон і зацікавлено покрутив його в руках. — Де ж тут... ага, ось. Кгхм, машино, ти мене чуєш?

— Так. — Голос був слабкий, на диво без акценту і трохи наспівний.

— Добре. Що ви? Звідки ви? Чого вам треба?

— Ми — Фестиваль. — Троє революціонерів нахилилися ближче, ледве не гупнувшись лобами. — Ми прилетіли з відстані двохсот п'ятдесяти шісток світлових років, відвідали багато шістнадцяток населених планет. Ми шукаємо інформацію. Ми торгуємо.

— Торгуєте? — трошки розчаровано зиркнув на товаришів Буря: якщо він і чекав когось із космосу, то явно не капіталістичних негоціантів.

— Ми дамо вам будь-що. Ви дасте нам щось. Будь-що, чого ми ще не знаємо: мистецтво, математику, комедію, літературу, біографію, релігію, гени, проекти. Що ви хочете дати нам?

— Що означає це ваше «дамо вам будь-що»? Вічну молодість? Свободу? — Нотка сарказму забриніла в його словах, але Фестиваль, здається, не звернув на неї уваги.

— Абстрактні поняття важко матеріалізувати. Обмін інформацією також ускладнено — тут поганий канал, немає доступу. Але можемо будь-що збудувати і спустити з орбіти. Новий будинок? Самохідні летючі (й пливучі) карети? Одяг? Ми виготовимо.

У Тимошевського аж щелепа відвисла з подиву.

— То ви маєте автоматизований «ріг достатку»? — вимовив він на перехопленім подиху. Буря прикусив язика. Його перервали, але з цілком зрозумілих причин.

— Так.

— А даєте нам один? З інструкцією з використання та бібліотекою, щоб спроектувати колонію? — поцікавився Буря, у вухах якого зашумувала кров.

— Можливо. А що в обмін?

— Підійде постмарксистська теорія політекономії в умовах посттехнологічного суспільства із доведенням, що диктаторський режим спадкового характеру можна втримати лише систематичним

пригнобленням та експлуатацією робочих та інженерів? Але такого, де при набутті людьми самовідтворюваних засобів виробництва він не втримається за жодних обставин?

Запала пауза. Тимошевський шумно дихав, але тільки-но він зібрався говорити, телефон химерно тельнював:

— Цього нам досить. Свою теорію повідомите цьому вузлу. Підготовка клонування реплікатора та бібліотеки вже розпочалася. Запит: здатні навести доведення компетентності цієї теорії?

Бура вищирився:

— А у вашого реплікатора передбачена схематика для клонування самого себе і прямого виробництва термоядерної, стрілецької зброї, військових літаків?

— Так і так на обидва підпитання. Запит: здатні навести доведення компетентності цієї теорії?

Тимошевський боксував із невидимим ворогом та стрибавав по всій кімнаті. Навіть зазвичай флегматичний Вольфф посміхався на всі кутні, немов найсправжнісінький маніяк.

— Просто дайте робітникам засоби виробництва, і ми доведемо цю теорію, — відповів Рубенштейн. — Треба переговорити сам на сам. Буду за годину з текстами, про які ви питаєте.

Він натиснув на кнопку відбою і махнув рукою:

— Так!

Десять хвилин Тимошевський трохи вгамувався. Рубенштейн приязно чекав, правду кажучи, він і сам почувався схоже. Але зараз, як вождь руху або найближчий його еквівалент у питаннях держуправління, що з примусу відбував внутрішнє заслання у цим гниднику на околиці міста, він мав мислити стратегічно. А тут же думати не передумати. Вже незабаром бруківкою котитимуться численні голови: в обмін на пачку паперів Фестиваль, ким би й чим би він не був, запропонував ключ до темниці, де сторіччями під гнітом дворянства скніють мільйони кріпаків. Усе — задля

стабільності й традиції.

— Друзі, давайте сподіватися, що це не жорстокий розіграш, — мовив він розчуленим голосом. — Бо в такому разі ми нарешті будемо в змозі покласти край привиду, що від народження переслідує Нову Республіку. Пишучи ці рядки, я надіявся на допомогу з одного... джерела, але це набагато краще! Маркусе, знайди якомога більше членів комітету; Олегу, я зараз накидаю чернетку плаката. Треба буде одразу надрукувати п'ять тисяч штук і роздати їх, поки не поворушився Політовський і не оголосив надзвичайний стан. Сьогодні ми стоїмо на порозі визволення Світу Рохарда! А завтра — і Нової Республіки!

В обід четверо грабіжників вдерлися на головпоштамт Плоцька, міста за вісімдесят кілометрів від столиці. Вони мали екзотичну зброю, якою начисто спалили поліцейський дирижабль, що прибув на місце пригоди. Про схожі випадки доповідали звідусіль. На всій планеті поліція та держапарат охоранки відзначали злісну непокору, яку в цілій низці випадків забезпечувала потужна зброя, взята з чистого повітря. Тимчасом у провінції по тисячах сільських дворощ виростили дивовижні, незвичні гриби купольних поселень, оснащених по-царськи щедро та комфортно.

Угорі спалахнули світляні цятки, хоча радіо тільки шипіло статикою та мовчало. Трохи пізніше в небі кілометрів за тисячу від Нового Петрограда прокреслив смуги метеоритний дощ, — це в атмосферу планети спускалися рятувальні капсули. А ввечері скорботний голос диктора повідомив від імені флоту, що есмінець «Сахалін» було втрачено під час героїчної атаки на ворожі кораблі, які обложили колоніальний світ. Нападники теж зазнали серйозних утрат, але тим не менш причинно-зумовленим каналом зв'язку уряд запитав про підкріплення в імператорській столиці. Його імператорська величність зглянулися на запит зі щонайбільшою поважністю.

Ніч потьмарили спонтанні демонстрації робітників і солдатів, але більшість панцерників стерегли підходи до мостів через ріку Гаву, яка відділяла герцогський палац і гарнізон від самого міста.

Та найлиховіснішим став ярмарок, що виник нізвідки на Північному плацу: там ніхто не працював, усе було задарма, і кому чого бажалося — все можна було роздобути безкоштовно, тільки запитай.

На третій день вторгнення Його високість герцог Фелікс Політовський, губернатор Світу Рохарда, зайшов у Зоряну палату, де на нього вже чекали чиновники, щоб провести сеанс безбожно дорогої селекторної наради з кабінетом Імператора.

Політовський, кремезний сивочолий дядько приблизно шістдесяти чотирьох років, не вдавався до контрабандної омолоджувальної терапії. Хтось каже, від браку фантазії, з іншого боку, губернатор відсталих задвірків, куди засилають ворохобників і других синів, навряд чи міг би похвалитися політичною проникливістю. Хай там як, а попри дубоголову вдачу та відсутність глибокодумності Фелікс Політовський був страшенно стурбований.

Чоловіки в мундирах та вбрані у формений одяг дипломати стали по стійці струнко, коли він ввійшов у кімнату з багато обшитими стінами та одразу рушив до стола.

— Панове, сідайте, — рохнув він, упавши в фотель, який йому вправно підставили двоє лакеїв. — Бек, що там сьогодні вночі?

Гергард Фон Бек, Громадянин та очільник місцевого управління Куратора, понуро гойднув головою:

— На південному березі нові заворушення; битися з гвардійцями, коли я туди їх послав, не стали. В казармах поки що зберігається бойовий дух. Відрізано Молінськ — за весь минулий день звідти ні вісточки. А вертоліт, який ми туди відправили на розвідку, не вернувся. По всьому місту казяться демреви. Від них не відстають і радикали. Я був спробував узяти під варту традиційних

підозрюваних, але там уже проголосили створення Екстропійних совєтів і не йдуть на співпрацю. Найнебезпечніші елементи забарикадувалися на Зерновій біржі, за дві милі звідси. Там тривають постійні збори комітету, який щогодини видає один революційний маніфест за іншим. Заохочують народ вступати в зносини з ворогом.

— Чому ви не вивели війська? — прогрімів Політовський.

— Бо нам заявили, що вони мають атомну зброю. І якщо ми висунемо солдатів, то... — Фон Бек стеноу плечима.

— Он як! — губернатор тужливо погладив свої моржеві вуса і зітхнув. — Командоре Яначек, що в нас на флоті?

Яначек підвівся. Високий, стурбований на вигляд офіцер військового флоту переживав чи не більше від звично стриманого Фон Бека.

— Після катастрофи «Сахаліна» врятувалося дві капсули. Ми вже дістали їх обидві та провели допит усіх, хто вижив. Складається враження, «Сахалін» підійшов до більшого корабля нападників і висунув вимогу негайно зійти з низької орбіти та допустити на борт представників митниці. Неприятель нічого не відповів, тому «Сахалін» ліг на курс перехоплення. А от що сталося далі, ми не геть розуміємо. Офіцерів із містка не вижило нікого, тому маємо фрагментарні та суперечливі рапорти, із яких виходить, ніби есминець зазнав зіткнення із якимсь чужорідним об'єктом, що з'їв наш корабель.

— З'їв?

— Так, ваша високосте, — заледве зглитнув Яначек. — Заборонені технології.

Політовський сполотнів:

— Бормане?

— Так, ваша високосте? — ад'ютант у кріслі поруч нашорошив вуха.

— Цілком очевидно, що з наявними силами нам не владнати ситуації, яка склалася і тепер потребує залучення зовнішніх ресурсів. Скільки акаузальних мегабітів зараз має головпоштамт для телеконференції зі столицею?

— Емм... еквівалент п'ятдесятихвилинного за тривалістю сеансу, пане. Новий пакет сплутаних кубітів для зв'язку між нами та Новою Прагою очікуємо за півтора року наступним рейсом прямоточника. Якщо дозволите, пане...

— Кажі.

— Можна лишити НЗ, еквівалентний хвилині зв'язку, хоча би для текстових повідомлень? Я цілком свідомий, що в нас надзвичайна ситуація, та якщо ми повністю використаємо поточний пакет, то зможемо зв'язатися зі столицею тільки після прибуття наступного рейсу. І з усією повагою до командора Яначека, я не впевнений, що флот здатний забезпечити ефективне сполучення за допомогою своїх авізо.

— Виконуйте. — Політовський розправив плечі: — Але не забувайте — тільки одну хвилину. Решту наказую витратити для телеконференції з Його величністю за першої ж нагоди для них. Організацію зв'язку покладаю на вас, повідомте мене, коли все буде готове. О, коли вже тут зібралися всі, — він подався вперед і похапцем вліпив кривий підпис на конверті з портфеля. — Владою, даною мені Господом Богом та Його величністю, я оголошую цим указом воєнний стан... з ким у біса ми хоч воюємо?

Фон Бек прокашлявся:

— Здається, вони називають себе Фестивалем, ваша високосте. На жаль, в усьому іншому, що стосується цієї справи, ми некомпетентні. А відповідь на запит в архів управління Куратора прийшла порожня.

— Чудово. — Борман передав Політовському записку, і губернатор встав. Усі підвелися.

— Панове, вітаймо Його імператорську величність!

Зібрання підхопилося на ноги, і всі як один в очікуванні звернули свої погляди на стіну нарадчої кімнати.

Буря збирається

— Можна хоча би спитати, в чому мене обвинувачено? — поцікавився Мартін.

В задушливому повітрі кабінету сонячне світло криво пробивалося крізь люк на стелі, перетворившись на сріблясте пруття: Мартін спостерігав за танцем сузір'я пилинок, на фоні якого бовваніла довгаста й гостра голова Громадянина. По важкому пергаментному аркушеві офіційного документа рипіло перо, а ще його помічник скреготів коліщатками настільної аналітичної машини, заводячи її механізм. Більше жодних звуків. У кабінеті смерділо оливою та затхлим присмаком страху.

— То мене в чомусь обвинувачують? — наполягав Мартін.

Громадянин не звертав на нього уваги, знову схилившись над своїми бланками. Його молодий помічник, закінчивши рутинні обов'язки, заходився вивантажувати рулон паперової стрічки з машини.

Мартін підвівся:

— Якщо мене ні в чому не обвинувачують, то не бачу сенсу тут лишатись.

Цього разу Громадянин Куратор гнівно зиркнув на нього:

— Сядьте! — гаркнув він.

Мартін сів.

Десять там надворі, за люком, стояв сонячний квітневий полудень, куранти святого Михаїла щойно відбили чотирнадцяту годину, а на площі П'ятьох кутів знаменитий Симулякр Герцогині взявся виконувати свою смикану пантоміму без кінця і краю. Мартіна гризла нудьга. Йому важко було адаптуватися до ритму життя в Новій Республіці, вдвічі складніше ставало тоді, коли доводилося

мати справу з конторською тяганиною. Чотири місяці, чотири смердючі місяці, він сидів на цій планеті, виконуючи роботу, що мала зайняти десять днів. Мартін навіть засумнівався, чи побачить іще коли-небудь Землю, перш ніж сконає від старості.

• • •

Далі — у повній книжці «Небо сингулярності».

nashaknyga.com.ua